

В. І. Проніна, студентка групи ПЗПП-20-5 (ХНУРЕ, Харків)

Е. А. Коваленко, канд. філос. наук, доцент (ХНУРЕ, Харків) – науковий керівник

ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Письменники і поети є одними з творчих діячів, які активно впливають на розвиток мови, впливаючи тим самим на самосвідомість народу, що в свою чергу сприяє вільному, демократичному державотворенню. Гідним представником розбудови цього питання в нашій культурі стала видатна українська поетеса Леся Українка, творчість якої припадає на переламний період української історії, другу половину ХІХ та початок ХХ століть.

Леся Українка ще змалку розумілася на питаннях мовної культури. Тому всі її твори завжди писались найкращою літературною мовою. Дбаючи про культуру літературної мови, поетеса завжди оминала місцеві волинізми, дбаючи про всеукраїнськість своєї мови. Леся Українка глибоко розуміла силу слова, а тому постійно пильнувала його досконалість. Це позначалось не тільки у змісті, але й у естетиці висловлювань:

Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими іскрами, летючими зірками,
Палкими блискавицями, мечами
Хотіла б я вас висловить, слова![1]

Леся Українка писала свої твори в жанрах поезії, лірики, епосу, драми, прози, публіцистики, працюючи також в галузі фольклористики. Зокрема двісті двадцять народних мелодій було записано в її виконанні. Беручи активну участь в українському національному та жіночому русі, поетеса неодноразово торкалася питання державотворення.

В якості прикладу можна взяти збірку «Невільничі пісні», вірш «І все-таки до тебе думка лине...» та інші.

У вищезгаданому вірші авторка висловлює тугу за долю Батьківщини та робить своєрідний заклик. Провідними символами цього твору є сльози та кров, що символізують пасивне співчуття та саможертвну боротьбу за свободу рідної землі. І в даній поезії авторка є прихильницею активного спротиву. Це відображається у рядку:

Доволі вже їм литись, –
Що сльози там, де навіть крові мало! [1]

Також прикладом активної зацікавленості у ідеї державотворення є вірш «І ти колись боролась, мов Ізраїль...». У ньому Леся Українка переосмислює історію України та окреслює шляхи її звільнення від Російської Імперії. Це відображається у рядках:

Борись і добувайся батьківщини,
бо прийдеться загинуть у вигнанні
чужою-чуженицею, в неслав'ї.
І, може, дасться заповіг новий,
і дух нові напише нам скрижалі [1]

Патріотизм Лесі Українки простежується і в її листах. Також з епістолярних творів можна побачити зміни у політичній позиції авторки. Своєму братові Михайлу 25 лютого 1891 року Леся Українка пише: «Ти кажеш, що ніби з мого листа вільнішим духом повіяло, – може. Дай то Боже! Але якщо правда, що тут, у сій стороні, я почувую себе якось вільніше, то знов же ніколи і нігде я не почувала так доткливо, як тяжко носити кайдани і як дуже ярмо намуляло мені шию. Не знаю, чи коли вдома були в мене такі години тяжкої, гарячої, гіркої туги, як тут, у вільнішому краю. Мені не раз видається (ти знаєш, як розвинута у мене „образна” думка, – отже, не здивуєшся), що на руках і на шії у мене видно червоні сліди, що понатирали кайдани та ярмо неволі. І всі бачать ті сліди, і мені сором за себе перед вільним народом. Бачиш, у мене руки в кайданах, але серце й думка вільні, може, вільніші, ніж у сих людей, тим-то мені так гірко, і тяжко, і сором»[2].

Безперечно, попри те, що Леся Українка почувалася вільною, думки про «ярмо на шії» рідного народу виникали і до цієї поїздки, варто лише пригадати твори, написані раніше, до 1891 року, а також кореспонденції того ж періоду, однак, за її власним висловлюванням, вона «прокинулася» саме тоді, причому з кожним роком жаль, сором за свою країну, роздуми про долю України не тільки не полишали Лесю Українку, а й усе більше «сушили» її серце.

Поставити діагноз безперечно хворому суспільству було легко, адже комплекс «недержавної людини» (а саме у цьому Леся Українка вбачала одну з основних проблем української людяності) російський царизм розвивав досить довго і цілеспрямовано. Українському народові протягом століть чіпляли ярлик меншовартості, перетворюючи його у деморалізовану отару овець, яка, заклопотана щоденною боротьбою за «хліб насущний», не думає більше ні про що. Але як правильно лікувати це суспільство? Де знайти ліки? Леся Українка розуміє, що за відсутності у готовому вигляді державницького світогляду у

масовій свідомості потрібна сила з почуттям обов'язку і відповідальності, яка стала б не стільки до захисту держави, мури якої майже зруйновані, скільки будителем народу, консолідуючою ланкою. На думку письменниці, цією силою повинна стати еліта нації, її найосвіченіші представники української інтелігенції. Саме вони здатні виховувати співвітчизників гідними українцями, а не лояльними підданими пануючих над ними імперій. Зважаючи на це, поетеса у 1896–1897 роках фактично пов'язує перспективи української боротьби за незалежність із українською соціал-демократією, тим самим пропонуючи відмовитися нарешті від туги за минулим і зосередити зусилля на боротьбі за краще майбутнє.

Одним із кращих напрямів у цій боротьбі Леся Українка називає соціал-демократичний рух, заснований на національному підґрунті. Адже ситуація «нація – пан і нація – раб» є для омріяної долі України неприйнятною на терені будь-якої з імперій – чи то Російської, чи то Австро-Угорської. «Тоді тільки починається справді вільна, не шовіністична, але й не „рабська” національна психологія, коли людина каже: я може б і вміла бути іншою, але не хочу і не потребую, бо я хоч не ліпша, так зате й не гірша від інших, принаймні від тих, що хочуть мене на свій лад змінити. Приймайте мене такою, як я є, і тою, ким я сама хочу бути, не ваше діло вибирати мені мову і звичаї,» пише Леся Українка Михайлові Кривинюку 26 березня 1903 року і додає: – Ініціатива до федеральних відносин була давно створена з боку українців, ще за часів Драгоманова, та навіть Шевченка, і потім повторялась не раз і не була підтримана збоку „старших братів” ... се понижає нас, що ми ліземо брататись, а на нас навіть і не зважають, чи ми є на світі. Годі!»[2].

Роблячи підсумок з вищезазначеного, треба визнати, що Леся Українка була і залишається вагомою постаттю української літератури, мови та культури загалом. Вона не тільки не боялася висловлювати своє співчуття до країни, а й активно брала участь у розбудові майбутньої української держави. Важливо і сьогодні не забувати її творчий і громадянський внесок у незалежність України, аби залишатися суверенною європейською країною.

Література

1. Українка Леся. Зібрання творів у 12 томах. К.: Наукова думка. Том 1. 1975. 448 с.
2. Савчук В. Погляди Лесі Українки на проблему «недержавного чоловіка» (на матеріалі листів письменниці до М. Кривинюка та Ф. Волховського): збірка наукових праць Леся Українка і сучасність. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. С. 257–269.